

Юрков Е. О.,

суддя

Дніпропетровського окружного адміністративного суду

м. Дніпро, Україна

ВПЛИВ ТИПОЛОГІЇ ФОРМ РЕЦЕПЦІЇ ПРАВА НА ФОРМУВАННЯ СТАНДАРТІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

Стандарти адміністративного судочинства відіграють ключову роль у формуванні загальних засад здійснення правосуддя адміністративними судами та, відповідно, здійснюють вирішальний вплив на рівень дотримання прав, свобод та інтересів приватних осіб. Формування стандартів адміністративного судочинства є довготривалим процесом, який історично проходив не один етап.

Одним із факторів, який впливав на формування стандартів адміністративного судочинства, є рецепція права як тривалий процес запозичення, переробки чи видозміненого засвоєння правових норм, правової культури, традицій та форм правозастосування. На думку Є. О. Харитонова, рецепція є складовою частиною загального процесу відродження цивілізацій (культур), що існувала раніше, сприйняття духу й головних засад та основних положень тією чи іншою цивілізацією на певному етапі [1]. Дане визначення досить в загальному окреслює процес рецепції, хоча зосереджується на загальній меті даного процесу, яка, на наш погляд, полягає у перейнятті правового досвіду різними правовими системами.

Зважаючи на повноту змісту поняття рецепції, можна зробити висновок, що даний процес характеризується різними ознаками, а тому може набувати різних форм. Таким чином, з'являється поняття типологізації рецепції права. Типологію визначають як вид наукової систематизації, розподіл досліджуваних об'єктів, залежно від їхніх істотних структурних чи функціональних ознак, за певними типами [2]. Отже, можна зробити проміжний висновок, що типологія рецепції права є наслідком історичного розвитку країн, правові системи яких мали вплив рецепції. З огляду на це, для з'ясування ролі типологізації рецепції права на розвиток національної правової системи, варто враховувати особливості історичного розвитку політичного та правового життя України. Типологізація в більшій мірі залежить від історичного періоду рецепції.

Дехто з науковців зазначає, що у процесі рецепції римського права виділяють такі етапи: 1). вивчення або дослідження; 2). пристосування

до потреб повсякденної практики; 3). свідоме застосування здобутків римського права у правотворчості [3, с. 158; 4, с. 27]. До того ж, варто погодитись, що сучасну правотворчість в Україні багато в чому можна розглядати як пряму, так і непряму (опосередковану) рецепцію римського приватного права [3, с. 23]. На сьогодні, пряма рецепція права (безпосереднє запозичення правових норм з історичних актів римського права), вже не відбувається, оскільки правові норми пройшли процес трансформації в процесі історичного розвитку системи права кожної окремої країни та України зокрема. Що ж стосується адміністративного судочинства, то рецепція стандартів має свої ознаки та особливості, що пояснюється характером публічності норм та їх процедурними та процесуальними складниками. Рецепція стандартів адміністративного судочинства в сучасному періоді розвитку України полягає більше у перейнятті досвіду правозастосування та праворозуміння Європейським Судом з прав людини. Можливо, даний погляд не набув широкого розповсюдження в наукових колах, проте, заперечувати його об'єктивність немає підстав.

Ще однією особливістю рецепції у процесі формування стандартів адміністративного судочинства України є тривалий період існування Радянського Союзу та його правової системи, яка характеризувалась нехтуванням правами людини, а система адміністративної юстиції по суті була чужою для радянської системи управління, яка визнавала превалювання інтересів держави над правами та свободами приватної особи. Відповідно, типологія рецепції права майже не мала місця та сенсу, окрім тих раніше запозичених основ приватних галузей права. Проте, окремо слід зазначити, що організація системи правових норм може також слугувати реалізацією процесу запозичення права, відповідно значну роль відіграє процес кодифікації у становленні адміністративного судочинства та в процесі формування його стандартів. Як зазначає Є. Литвиненко, на підтримку кодифікації адміністративного законодавства зарубіжними вченими наведено три основні аргументи. Перший аргумент стосується високого ступеня легітиматії нормативного закріплення вимог на рівні кодексу. Другий аргумент стосується підтримки юридичної визначеності, оскільки правила викладені в кодексі є більш чіткими та менш загальними, ніж правила, що сформульовані судовою практикою. Третій аргумент стосується предметної сфери. На відміну від кодифікації, формування вимог засобами судової практики меншою мірою приділяє увагу захисту прав на доступ до демократичної участі у прийнятті рішень у сфері виконавчої влади, а в основному сконцентроване на дотриманні права на судовий захист, доступі до суду [5, с. 48]. Автор також зазначає, що модель кодифікації адміністративного законодавства в країнах ЄС, ґрунтується на впровадженні принципів належної

адміністрації [5, с. 47], яка є стороною публічно-правового спору, а відповідно, на наш погляд, такий підхід дозволяє створити основи для формування стандартів адміністративного судочинства з урахуванням історичних та регіональних особливостей.

Кодифікація згадується і в Концепції адміністративної реформи, затвердженої Указом Президента України від 22 липня 1998 року № 810/98, пунктом 4 якої передбачено, що ефективне правове, супроводження адміністративної, реформи передбачає подальшу систематизацію адміністративного законодавства, насамперед шляхом його кодифікації. Так, в Указі зазначено, що оскільки здійснити кодифікацію норм адміністративного законодавства одночасно і в одному акті об'єктивно неможливо, доцільно здійснити поетапну кодифікацію за окремими сферами та інститутами адміністративно-правового регулювання.

Кожний етап цього процесу має завершуватися підготовкою окремих частин майбутнього узагальнюючого Адміністративного кодексу України у вигляді відповідних томів (або «книг»), що повинні мати кодифікований характер і можуть називатися відповідними «Кодексами». Передбачалась також орієнтована структура (з урахуванням черговості прийняття) Адміністративного кодексу повинна включати:

1. Кодекс про адміністративні проступки.
2. Адміністративно-процесуальний кодекс.
3. Адміністративно-процедурний (процедуральний) кодекс.
4. Кодекс загальних правил поведінки державних службовців;
5. Інші кодифіковані акти [6].

Відповідно, кодифікація, на наш погляд, виступає у ролі способу, який притаманний західноєвропейському типу рецепції права, і є поширеним у правовій дійсності України.

Таким чином, можна зробити висновок, що формування стандартів адміністративного судочинства відбувалось під впливом трансформації правових систем світу, а особливо – континентальної Європи. Роль типологізації форм рецепції права дозволяє з'ясувати запити суспільства та держави у процесі становлення стандартів, та прослідкувати причинно-наслідковий зв'язок між потребами у рецепції та результатами даного правотворчого процесу.

Список використаних джерел:

1. Харитонов Є. О. Рецепція римського приватного права: (Теоретичні та історико-правові аспекти). Одеса, 1997. С. 24–25.
2. Велика українська енциклопедія : веб-сайт. URL: <https://vue.gov.ua/> Типологія (дата доступу: 12.06.2023).
3. Орач Є. М., Тищик Б. Й. Основи римського приватного права. Київ : Юрінком Інтер, 2000. 272 с.

4. Шала Л. В. Рецепція римського права в Україні: доктринальний рівень. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2010. № 1. С. 25–30.

5. Литвиненко Є. Ю. Кодифікація адміністративного законодавства в країнах Європейського Союзу та Україні : дис... на здобуття наук. ступ. Доктора філософії. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ. 199 с.

6. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи: Указ Президента України від 22.07.1998 № 810/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810/98#Text>